

BOSANSKI I HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

UVODNE NAPOMENE

CILJEVI I ZADACI NASTAVE

U odgojno-obrazovnom sistemu jezik i književnost imaju primarnu ulogu. Jezikoslovna kulturologija je duhovna baština i najveća zaloga svakog naroda. Kao nastavni predmet jezik se ne proučava da bude sam sebi svrhom, nego kao predmet koji pomaže u cjelokupnom razvoju učenika. Nastavom Bosanskog i hrvatskog jezika i književnosti učenike osposobljavamo za komunikaciju bez koje ne mogu spoznati ni sebe ni svijet oko sebe. Ta im komunikacija omogućava pristup bogatoj zadužbini nacionalne i svjetske kulture putem svih medija govorne i pisane riječi. Potpunije ovladavanje tim komunikacijskim sredstvom čini učenike sigurnijim primaocima odgojnih poruka. Istovremeno kod učenika razvijamo ljubav prema jeziku i narodu koji živi u Bosni i Hercegovini i koji se tim jezikom izražava i stvara svoja kulturna dobra; podstičemo želju za spoznavanjem, učenjem i što savršenijom upotrebom tog jezika, ali i volju da se vlastitim naporima i mogućnostima ta želja ostvaruje, kao pozitivan, tolerantan i kulturn odnos prema drugim jezicima i narodima.

Nastava jezika treba da se izvodi u najužoj povezanosti s književnim tekstom. Ona ima svoj sadržaj, svoje metode i svoj cilj, spaja misaone, osjećajne funkcionalne i estetske momente jer je jezik, kao najsavršenije sredstvo sporazumijevanja, vezan za misao, pa su mišljenje i jezik u stalnom jedinstvu. Sa usavršavanjem misli, usavršava se i jezik, a sa usavršavanjem jezika razvija se i mišljenje, odnosno psihofizičke funkcije učenika. Promatranjem tekstova u pismenom ili usmenom emitiranju, učenici zapažaju jezičke činjenice i njihova obilježja, razvijaju logičko zaključivanje i apstraktno mišljenje nužno za spoznavanje jezičkih zakona i pravila, odnosno lingvističko mišljenje koje učeniku omogućava razlikovanje nelingvističkih od lingvističkih pojava u upotrebi jezika (npr. Prepoznavanje logičkog, sadržajnog, semantičkog, sintaksičkog, obavijesnog plana rečenice). Sve to nužno uključuje stjecanje znanja o jeziku uopće i o jeziku u našoj domovini Bosni i Hercegovini posebno, odnosno osnove opće lingvistike i osnove znanosti o našem jeziku, tj. fonetiku, fonologiju, morfologiju, tvorbu riječi, sintaksu, leksiku, stilistiku, ortografiju, ortoepiju, dijalekte i historiju jezika.

Usmeno i pismeno izražavanje, u okviru našeg standardnog jezika, zauzima, nesumnjivo važnu ulogu. Konkretni doprinosi jednog i drugog vida izraza, koji stoje u neraskidivoj vezi, ogleda se u osposobljavanju učenika za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim jezikom, u razvijanju kulture njihovog izražavanja, jezičkog mišljenja i svijesti o višestrukome značaju i ulozi jezika. Iako je na prvom mjestu osposobljavanje učenika za pravilnu upotrebu standardnog jezika, među zadacima je nastave našeg predmeta i to da se učenici u određenoj mjeri upoznaju sa svim pojavnim oblicima našeg jezika a to znači i dijalektnim, i žargonskim, kao i neobičnim pjesničkim.

Učenike, dalje, valja upoznati sa pravilima sastavljanja i stiliziranja tekstova, tj. opskrbiti ih znanjem o teoriji sastavljanja (vrste tekstova), tekstovnoj lingvistici (nadrečenično jedinstvo teksta) stilistici (poetska i lingvistička stilistika, funkcionalni stilovi) i retorici (osnove govorništva).

Sve vrste govornih i pismenih vježbi u funkciji su pouzdanog jezičkog ispoljavanja. Zato punu praktičnu cjelishodnost imaju gramatičke, akcenatske, ortoepske, dikcijske, leksičke, semantičke, pravopisne i stilske vježbe; opisivanje, pripovijedanje, raspravljanje itd. Sve te vježbe i oblici rada osposobljavaju učenike da se uspješno koriste svim komunikacionim ulogama, da izgrađuju svijest o jeziku, njegovoj funkciji i ljepoti, te da budu dobri govornici, slušaoci, čitaoci i pisci.

Da podsjetimo:

“ Nastavnici Bosanskog i hrvatskog jezika i književnosti će više vremena posvetiti piscu iz njihove sredine, u Tuzli Meši Selimoviću, u Gradačcu Hasanu Kikiću i sl. “ (NPP OPĆA GIMNAZIJA Tuzla, 1999.)

BOSANSKI I HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST I RAZRED

(3 časa sedmično -105 časova godišnje)

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

JEZIK (OBRADA I PONAVLJANJE) (22 časa)

- Jezik kao sistem; Struktura jezika kao sistema
- Bitna svojstva jezika; jezik i govor; jezik i mišljenje; jezik i logika
- Funkcije jezika; jezik i druga komunikativna sredstva
- Organski i neorganski idiomi
- Književni i standardni jezik
- Nivoi jezičke strukture: fonološki, morfološki, leksikološki, frazeološki, sintagmatski, sintaksički, diskurzivni i tekstualni nivo
- Glas i fonem. Fonetika i fonologija; Razlikovna (distinktivna) obilježja;
- Morfologija-fonem kao sastavni dio morfema
- Distribucija fonema; Gubljenje suglasnika
- Jednačenja po zvučnosti; Palatalizacija i Jotovanje; Alternacije *je/ije*, te alternacije *i/o*. Prelazak *l u o* (*informativno*)
- Akcenatski sistem bosanskog i hrvatskog jezika
- Enklitike i proklitike
- Govorni i pisani jezik, ortografija i ortoepija
- Pravopisne odredbe: glas i fonem: pisanje i izgovor *h*
Pravopisne odredbe: glas i fonem: pisanje i izgovor *č i ć, dž i đ*.
- Latinica, ćirilica, glagoljica, bosančica i arebica –informativno
- Glavne karakteristike bosanskog i hrvatskog jezika od prvih pisanih spomenika do kraja XV vijeka
- Glagoljski, ćirilički i latinički spomenici (Humačka ploča, Kulinova povelja)
- Jezik natpisa na stećcima

Učenici treba da:

- definišu: pojam jezika kao sredstva sporazumijevanja,
pojam književnog i standardnog jezika,

- pojam fonema i morfema, fonetike fonologije i morfologije;
- nabroje: glasovne promjene; vrste akcenata; vrste pisama na području BiH; vrste pisanih spomenika;
 - prepoznaju: znakove akcenatskog sistema; primjere glasovnih promjena;
 - navedu: primjere glasa, fonema i morfema; primjere za pojedine glasovne promjene; primjere akcentiranih riječi i prenošenja akcenta, primjere pisanih spomenika; pravopisne odredbe;
 - odrede: razliku u trajanju akcenata, u izgovoru i pisanju riječi sa glasom H u različitim pozicijama; u izgovoru i pisanju riječi u čijoj su strukturi glasovi Č i Ć.

JEZIK U UPOTREBI

(13 časova)

- Tipovi vezanog teksta
- Opisivanje kao tip vezanog teksta
- Dijalog i monolog

NAPOMENA: U toku školske godine pišu se četiri školske pismene zadaće.

KNJIŽEVNOST (OBRADA I PONAVLJANJE)

(70 časova)

LEKTIRA

- Ep o Gilgamešu
- Homer "Odiseja"
- Sofokle "Antigona"
- Plaut "Tvrđica"
- Hajam "Rubaije"
- Dante "Božanstvena komedija"
- Petrarka "Kanonjer"
- Firdusi "Šahnama"

KNJIŽEVNOST KAO UMJETNOST

- Književnost kao umjetnost i kao oblik duhovnog stvaralaštva
- Različiti vidovi preobražavanja stvarnosti i jezika u umjetničkoj književnosti (stih-proza)
- Književnost u odnosu prema drugim umjetnostima, književnost prema drugim djelatnostima ljudskog duha (nauka, filozofija, historija i publicistika)

LIRIKA, EPIKA, DRAMA, DISKURZIVNI ROD

- Književni rodovi i njihove vrste s obzirom na sadržaj i na izraz, Lirski, epski, dramski i diskurzivni rod (informativno)
- Lirski rod. Historija naziva i pojma lirike. Vrste lirskih pjesama. Stih, strofa, ritam, sonet
- (Informacija o antičkoj književnosti) Sapho Izbor pjesama; Anakreont-izbor pjesama

Katul i Tibul

- Arapska predislamska i islamska poezija - izbor
- Hafiz Izbor poezije; Sadi "Đulistan";
- Epski rod. Historija naziva i pojma epika, Epski rod, Epski likovi, Pripovijedanje bitnog događaja i nizanje epizoda.
- Homer "Ilijada" (odlomak)
- Vergilije "Eneida" (odlomak)
- Pripovijedanje-Historija naziva i pojmova roman, novela, crtica, pripovijest) Pripovijedanje- Fabula. Pripovjedač. Motiv, lik, prostor, vrijeme, ideja.
- Stare indijske basne –izbor "Kelila i Dimna"
- Bokačo "Dekameron"
- Svete knjige Obraditi karakteristične odlomke iz *Tore, Biblije (Starog i Novi zavjet)* i *Kur'ana*
- Dramski rod. Historija naziva i pojma drama. Dramski sukob i napetost.
- Tragedija. Komedija. Lakrdija. Commedia dell'arte. Tragični junak. Tragična krivica.
- Eshil "Okovani Prometej"
- Diskurzivni rod. Udio naučnog i udio ličnog poimanja stvarnosti. Rasprava. Monolog. Opis.
- Esej. Feljton. Književno naučni (metajezički) tekst, Novinske podvrste (informativno)

USMENA I SREDNJEVJEKOVNA KNJIŽEVNOST

- Osnovne odrednice usmenoknjiževnoga teksta po određenjima moderne europske folkloristike, unutar usmenoknjiževnih oblika: lirska pjesma, epska pjesma, bajka predaja/legenda, basna, folklorni tekstovi, sitni (jednostavni) oblici.
- Sevdalinka
- Usmena književna baština Bošnjaka, Hrvata i Srba
- Bošnjačka usmena lirska pjesma. Sevdalinka. M. Maglajlić "101 sevdalinka" - izbor.
- Usmena hrvatska lirska pjesma. Balada - "Majka Margarita"
- Počeci slovenske pismenosti. Rad Ćirila i Metoda
- Srednjovjekovna bosanska književnost i jezik. Povijesni okvir. Prvi spomenici.
- M. Dizdar "Stari bosanski tekstovi" - izbor iz antologije
- Povelja Kulina bana
- Natpisi na stećcima
- Hrvatska srednjovjekovna književnost i jezik. Povijesni okvir. Pisani spomenici
- "Nad grobom pojut", Baščanska ploča.

U oblasti književnosti kao umjetnosti treba da:

- shvate pojam književnosti kao umjetnosti;
- shvate posebnost književnosti u odnosu prema drugim umjetnostima;
- odrede dodirne tačke sa srodnim umjetnostima;
- uoče razlike između književnog jezika i drugih oblika jezičkog izražavanja.

U oblasti teorije književnosti treba da:

- spoznaju formalne i suštinske osobitosti i razlike između književnih rodova;
- zapamte nazive svih vrsta lirske, epske i dramske književnosti;
- navedu definiciju svake književne vrste.

U oblasti lirske poezije učenici treba da:

- analiziraju lirsku pjesmu i da:
- prepoznaju osjećanja izražena u pjesmi
- izraze svoj emotivni doživljaj pjesme
- izraze osnovnu misao pjesme;
- odrede: temu, motive, kompoziciju, ritam, osobine pjesničkog jezika, atmosferu i raspoloženja, pronađu i odrede stilske figure;
- uporede pjesme iz različitih vremenskih perioda i različitih jezičko-stilskih značajki.

U oblasti epske književnosti učenici treba da:

definiraju pojam epskih vrsta različitih po porijeklu i značajkama;
analiziraju: ep, pripovijetku, novelu, basnu, roman;
odrede: temu, motive, kompoziciju;
analiziraju: likove (glavne sporedne i epizodne);
uoče idejni svijet djela;
potkrepljuju citatima svoje tvrdnje;
izraze svoj doživljaj djela i svoj misaoni stav.

U oblasti dramske književnosti učenici treba da:

razlikuju pojedine dramske oblike;
shvate suštinu dramske radnje, dramskog sukoba, oblika dramskog govora: monologa i dijaloga;
odrede kompoziciju dramskog djela;
analiziraju likove dramskog djela;
usvoje tehničke termine;
kažu svoj stav o pojedinom dramskom djelu.

U oblasti književnonaučnih vrsta učenici treba da:

upamte nazive različitih književnonaučnih tekstova;
prepoznaju književnonaučni tekst;
uoče bitne značajke teksta;
uporede književni i književnonaučni tekst.

U oblasti starih bh književnosti učenici treba da:

shvate vrijeme i uvjete nastanka tekstova;
navedu vrste i primjere starih tekstova;
uoče njihove jezičke osobitosti;
uporede ih sa savremenim tekstovima.

BOSANSKI I HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
II RAZRED
(3 časa sedmično-105 časova godišnje)

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

I JEZIK (OBRADA I PONAVLJANJE) (22 časa)

- Temeljni pojmovi i određenje morfologije; Osnovne jedinice morfološke analize
- Gramatički i leksički morfemi; Morfemi po položaju: korijenski, prefiksalni i sufiksalni; Derivacijski i relacioni morfemi
- Riječi po svom sastavu; Tvorbena analiza, korijen i osnova, nastavci
- Izvedenice-tipovi izvođenja; Složenice-tipovi slaganja
- Pojam gramatičke kategorije; Kategorija vrste riječi, kategorija oblika riječi, kategorija položaja riječi,
- Kriteriji podjela riječi na vrste; Promjenjive i nepromjenjive; Punoznačne i nepunoznačne riječi
- Imenice. Semantičke gramatičke i tvorbene karakteristike; Prirodni i gramatički rod; Broj imenica
- Klasifikacija imenica; Tipovi promjena imenica
- Zamjenice. Semantičke, gramatičke i tvorbene karakteristike; Podjela zamjenica po značenju i funkciji; Rod, broj i padež, deklinacija
- Pridjevi. Semantičke, gramatičke i tvorbene karakteristike; Rod broj i padež
- Deklinacija pridjeva; Komparacija pridjeva;
- Brojevi. Semantičke, gramatičke i tvorbene karakteristike; Značenje i vrsta brojeva; Deklinacija brojeva
- Glagoli. Semantičke, gramatičke i tvorbene karakteristike; Glagolske osnove;
- Prosti glagolski oblici; Prosti i složeni glagolski oblici
- Nepromjenljive vrste riječi; Osnovne gramatičke i leksičke karakteristike
- Nepromjenljive vrste riječi; Oblici i tvorba
- Historija bosanskog jezika - bosanski jezik od početka XVI do XIX vijeka; Orijentalni uticaj na bosanski jezik
- Historija hrvatskog jezika - Jezik bosanskih franjevac; Gramatika B. Kašića;

II JEZIK U UPOTREBI

(13 časova)

- Pripovijedanje kao tip vezanog teksta
- Recenzija
- Kritika

NAPOMENA

U toku školske godine predviđene su četiri školske pismene zadaće

Učenici treba da:

upamte: temeljne pojmove i određenja morfologije, vrste nepromjenljivih i promjenljivih riječi, nazive prostih i složenih glagolskih oblika, osnovne podatke iz historije jezika;
prepoznaju: osnovne, polusložene i složene riječi;
odrede: vrstu svih promjenljivih i nepromjenljivih riječi;
tvore: polusložene i složene riječi;
razumiju: semantičke, gramatičke i tvorbene karakteristike svih vrsta riječi.

III KNJIŽEVNOST (OBRADA I PONAVLJANJE)

(70 časova)

LEKTIRA

- Šekspir "Hamlet"
- Servantes "Don Kihot"
- Marin Držić *Dundo Maroje*
- Molijer "Tvrđica"
- Volter "Kandid"
- Usmena bošnjačka književnost – Balade i romanse (izbor)
- M. M. Bašeskija *Sarajevski ljetopis*
- F. Softa *Ašiklijski elif-ba*

HUMANIZAM

- Humanizam kao kulturni pokret. Reakcija na srednjovjekovne koncepte. Humanistička središta u Evropi i Hrvatskoj. Susret Istoka i Zapada. Interesiranje za vlastitu prošlost. Humanističke književne vrste i oblici
- Marko Marulić (informativno)

RENEZANSANSA

- Pojava i razvoj renesanse u Evropi; Pogled na svijet; Renesansni centri
- Karakteristike italijanske renesanse; Petrarkizam i bembizam
- F. Petrarka *Soneti*
- M. Montenj *Eseji* (izbor)

- Renesansa u Hrvatskoj; Pojava, centri, predstavnici, književne vrste
 - Hrvatska renesansna poezija (Dž. Držić, Š. Menčetić, H. Lucić)
- BOŠNJAČKA KNJIŽEVNOST NA ORIJENTALNIM JEZICIMA**
- Književnost na turskom, arapskom i perzijskom jeziku; Divanska poezija
 - Derviš-paša Bajezidagić *Gazel o Mostaru*
 - M. Nerkesi *Pjesma o Sarajevu*

BAROK

- Barok i manirizam Naziv i pojam "barok". Manirizam kao prelazni stupanj između renesanse i baroka. Stilske, vremenske i prostorne odrednice barokne i manirističke književnosti. Rodovi i vrste barokne književnosti.
- Franjevačka književnost : M. Divković *Besjede*

BOSANSKA ALHAMIJADO KNJIŽEVNOST

- Alhamijado književnost; Pismo i jezik. Uticaji narodne i renesansne književnosti
- M. H. Uskufia *Višnjem Bogu koji sve sazda*
- Ilhamija *Čudan zeman nastade*

- SRPSKA RUKOPISNA I PREPISIVAČKA KNJIŽEVNA TRADICIJA U BIH: Ljetopisi i hronografi (J. Pamučina, P. Čokorilo, S. Skenderova, N. Dučić) (informativno)
- KLASICIZAM KAO EVROPSKI POKRET: Francuska drama
- Rasin *Fedra*
- Hrvatski prosvjetitelji –A. M. Reljković *Satir iliti divji čovik''* (izbor)
- Bošnjačka usmena književnost; Balada i romansa; " Smrt Omera i Merime"

Učenici u oblasti hronologije književnih zbivanja treba da:

zapamte nazive književnih razdoblja i vrijeme njihove pojave i trajanja; središta, predstavnike, djela, vrste djela i karakteristike pojedinih razdoblja

u oblasti lirske poezije učenici treba da:

- analiziraju lirsku pjesmu i da:
- prepoznaju osjećanja izražena u pjesmi,
- izraze svoj emotivni doživljaj pjesme,
- izraze osnovnu misao pjesme,
- odrede: temu, motive, kompoziciju, ritam, osobine pjesničkog jezika, atmosferu i raspoloženja, stilska izražajna sredstva, vrstu pjesme;
- uporede pjesme iz različitih vremenskih perioda i različitih jezičko-stilskih značajki;
- prepoznaju uticaj narodnog i renesansnog lirskog stvaralaštva u umjetničkoj poeziji

U oblasti epske književnosti učenici treba da:

definiraju pojam epskih vrsta različitih po porijeklu i značajkama;
 analiziraju: primjere iz epske književnosti;
 odrede: temu, motive, kompoziciju;
 analiziraju: likove (glavne sporedne i epizodne);

uoče idejni svijet djela;
potkrepljuju citatima svoje tvrdnje;
izraze svoj doživljaj djela i svoj misaoni stav;
samostalno pripreme usmeno i pismeno izlaganje o pojedinom djelima.

U oblasti dramske književnosti učenici treba da:

razlikuju pojedine dramske oblike;
shvate suštinu dramske radnje, dramskog sukoba, oblika dramskog govora: monologa i dijaloga;
odrede kompoziciju dramskog djela;
analiziraju likove dramskog djela;
usvoje tehničke termine;
kažu svoj stav o pojedinom dramskom djelu;
samostalno pripreme usmeno ili pismeno izlaganje (referat) o pročitanoj djelu.

BOSANSKI I HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

III RAZRED

(3 časa sedmično-105 časova godišnje)

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

I JEZIK (OBRADA I PONAVLJANJE) (22 časa)

- Predmet sintakse; Riječ, sintagma, rečenica; Sintaksički nivo jezičke analize
- Sastav sintagmi; Sintagma i rečenica;
- Rečenica kao gramatička i komunikativna jedinica; rečenice po sastavu, rečenice po ciljnoj usmjerenosti
- Subjekt: gramatička svojstva; Rečenice bez subjekta
- Glagolski i neglagolski predikat
- Atribut i apozicija; Objekat i priloške odredbe
- Složena rečenica; Red riječi u rečenici; Intonacija rečenice
- Sklapanje rečenica nizanjem i povezivanjem
- Upravni govor
- Nezavisnosložene rečenice (tipovi)
- Zavisnosložene rečenice (tipovi)
- Zavisnosložene rečenice (tipovi)
- Kongruencija (informativno)
- Sintaksa vezanog teksta –diskursa
- Bosanski, hrvatski jezik u 19. st. - period romantizma-odnos prema jeziku, Bečki dogovor
- Bosanski jezik za vrijeme Austrougarske (uloga Benjamina Kalaja, Gramatika iz 1890.)

II JEZIK U UPOTREBI

(13 časova)

- Raspravljjanje kao tip vezanog teksta

NAPOMENA

U toku školske godine predviđene su četiri školske pismene zadaće.

Učenici treba da:

zapamte: definiciju rečenice, nazive jezičnih jedinica od kojih se tvori rečenica, nazive svih vrsta nezavisno i zavisno složenih rečenica, pojam diskursa ili vezanog teksta; prepoznaju rečenične modele svih vrsta rečenica; analiziraju primjere nezavisno i zavisno složenih rečenica i primjer vezanog teksta; samostalno naprave rečenične modele svih vrsta rečenica i prema zadatim modelima; naprave nove primjere; zapamte značajne datume i druge jezičkopovijesne podatke.

KNJIŽEVNOST (OBRADA I PONAVLJANJE)

(70 časova)

LEKTIRA*

- J.W. Gete "Jedi mladog Vertera"
- A.S. Puškin "Evgenije Onjegin"
- Onore de Balzac "Evgenija Grande" ili "Čiča Gorio"
- L.N. Tolstoj "Ana Karenjina"
- A. Kovačić "U registraturi"
- A. Šenoa "Zlatarevo zlato" ili "Prosjak Luka"
- L. Kostić ili Đ. Jakšić (izbor)
- E. Mulabdić "Zeleno busenje"
- Mehmed-beg Ljubušak "Narodno blago"
- Š. Bodler "Cvijeće zla"
- B. Stanković "Nečista krv"
- I. Vojnović "Dubrovačka trilogija"

*NAPOMENA: Obavezno obraditi osam djela

Romantizam

Građanske revolucije u Evropi. Prodor individualizma. Kult "genija" kao stvaraoca koji sam sebi propisuje pravila. Kult Prirode i prirodnih oblika stvaranja. Otkriće novih modela kulture, koji su drugačiji od klasicističkog, aristokratsko-dvorskog modela: barok, orijentalna umjetnost i poezija, usmena, narodna književnost (balada "Hasanaginica" i njen prijem kod evropskih romantičara).

- E. A. Po "Gavran"
- Romantizam u južnoslavenskim književnostima (Pojam maternjeg jezika, Ilirski pokret kod Hrvata ...)
- I. Mažuranić ili P. Preradović
- A. Mešedović "Ženidba Smailagić Mehe" (odlomak)

- A. Softić Antologija

Realizam

Historijske i misaone pretpostavke evropskog realizma. Društveno-historijski i kulturno-civilizacijski kontekst. Razvoj nauke i tehnike, ideja progresa. Doktrina pozitivizma. Razvoj društvenih nauka i kritičko –analitički odnos prema stvarnosti. Postupci i tehnike realističkog oblikovanja. Objektivnost, reprezentativnost (tipičnost) i individualizacija likova. Socijalno-psihološka motivacija. Kritika kao strogo objektivna nauka. Tumačenje duhovnih pojava uz pomoć mehaničkog djelovanja prirodnih faktora: rase, sredine i trenutka. Metodološka ograničenja pozitivizma i scijentizma. Naturalizam. Specifičnost realizma u južnoslavenskim književnostima.

- F. M. Dostojevski ‘‘ Zločin i kazna’’
- Realizam u južnoslavenskim književnostima
- S. S. Kranjčević Pjesme (izbor)

Bošnjačka preporodna književnost

- Safet-beg Bašagić Izabrane pjesme
- O. Aziz ‘‘Bez nade’’
- A. Šantić ‘‘ Pjesme’’ (izbor)
- S. Čorović ‘‘ Komšije’’

Moderna

Razaranje realizma. Bodler kao začetnik moderne lirike. Nova misija poezije. Kult umjetničke forme. Parnas, simbolizam i impresionizam. Procvat lirike. Hermetizam: magija riječi kao nosilac suštine i izvor čistih ideja. Geneza moderne i njeni predstavnici u južnoslavenskim književnostima na prelomu 19. i 20. stoljeća.

- P. Verlen ‘‘ Pjesme ‘’ (izbor)
- V. Vitman ‘‘ Vlati trave’’
- H. Ibzen ‘‘ Nora’’
- A. G. Matoš ‘‘ Pjesme’’ (izbor)
- V. Vidrić ‘‘Pjesme’’ (izbor)
- M. Ć. Ćatić Pjesme (izbor)

U oblasti hronologije književnih zbivanja učenici treba da:

znaju vrijeme pojave, stilske i druge značajke, centre, predstavnike, djela i književne vrste karakteristične za pojedino razdoblje.

U oblasti lirske poezije učenici treba da:

- analiziraju lirsku pjesmu i da:
- prepoznaju osjećanja izražena u pjesmi,
- izraze svoj emotivni doživljaj pjesme,
- izraze osnovnu misao pjesme,
- odrede: temu, motive, kompoziciju, ritam, osobine pjesničkog jezika, atmosferu i raspoloženja, stilska izražajna sredstva;

- uporede pjesme iz različitih vremenskih perioda i različitih jezičko-stilskih značajki.

U oblasti epske književnosti učenici treba da:

definišu pojam epskih vrsta različitih po porijeklu i značajkama;

analiziraju: ep, pripovijetku, novelu, roman;

odrede: vrstu romana temu, motive, kompoziciju;

analiziraju: likove (glavne sporedne i epizodne);

uoče idejni svijet djela;

potkrepljuju citatima svoje tvrdnje;

izraze svoj doživljaj djela i svoj misaoni stav;

samostalno pripreme usmeno ili pisano izlaganje o pojedinim djelima;

raspravljaju o učeničkom izlaganju ili na zadatu temu.

U oblasti dramske književnosti učenici treba da:

definišu pojam drame u užem smislu;

shvate suštinu dramske radnje, dramskog sukoba, oblika dramskog govora: monologa i dijaloga,

odrede kompoziciju dramskog djela;

analiziraju likove dramskog djela;

kažu svoj stav o pojedinom dramskom djelu;

samostalno izlažu u pisanoj ili usmenoj formi i raspravljaju o izlaganju ili zadatoj tezi.

BOSANSKI I HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST IV RAZRED

(3 časa sedmično -90 časova godišnje)

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

JEZIK (OBRADA I PONAVLJANJE) (20 časova)

JEZIK KAO DRUŠTVENA POJAVA

- Općelingvistički zakoni, raznovrsnost jezika

OSNOVNI POJMOVI IZ SOCIOLINGVISTIKE

- Osnovni pojmovi
- Raslojavanje jezika: funkcionalno, teritorijalno, socijalno, nacionalno

FUNKCIONALNI STILOVI

- Vrste stilova; Osnovne odlike stilova

LEKSIKOLOGIJA

- Predmet leksikologije
- Tipovi rječnika; Odnos prema tuđicama

SEMANTIKA

- Osnovni pojmovi o semantici
- Odnos semantike i sintakse

TEORIJA INFORMACIJA

- Osnovni pojmovi; Govorni čin
- Pošiljalac, primalac, poruka, predmet poruke
- Osnovne funkcije jezika

POVIJEST JEZIKA

- Ukidanje nominacije bosanski jezik 1907. godine; Položaj jezika između dva svjetska rata
- Položaj bosanskog jezika poslije Drugog svjetskog rata
- Pravopis iz 1960. godine

- Mostarsko savjetovanje - simpozij o jezičkoj toleranciji
- Vraćanje naziva bosanski jezik
- Pravopis bosanskog jezika iz 1996. godine

Učenici treba da:

zapamte pojam sintakse, sociolingvistike, funkcionalnih stilova, leksikologije, semantike i teorije informacija, značajne datume, pojave, djela i ličnosti iz povijesti jezika; razlikuju pojedine stilove; prepoznaju stilove po njihovim karakterističnim osobinama; usvoje osnovne pojmove iz navedenih oblasti i disciplina.

JEZIK U UPOTREBI

(10 časova)

- Diskusija; Polemika

NAPOMENA: U toku školske godine pišu se četiri školske pismene zadaće.

KNJIŽEVNOST (OBRADA I PONAVLJANJE)

(60 časova)

LEKTIRA

- Albert Kami *Stranac*
- Herman Hese - *Sidarta*
- Džerom Devid Selindžer - *Lovac u žitu*
- Horche Luis Borhes - *Alef*
- Tarik Ali - *Sjene narova drveta*
- A.H. Bjelavac - *Minka*
- Miroslav Krleža - *Gospoda Glembajevi*
- Husein Taha – *Dani*
- E. Čolaković – *Legenda o Ali-paši*
- M. Selimović "Derviš i smrt"

Književnost od 1918. do 1945.

Bošnjački pisci i djela

- Hamza Humo – Pjesme (izbor)
- Ahmed Muradbegović - *Haremske novele, Post*
- Alija Nametak - *Za obraz, Trava zaboravka*
- Zija Dizdarević – Pripovijetke (izbor)
- Šemsudin Sarajlić – Pripovijetke (izbor)

Hrvatski pisci i djela

- A. B. Šimić – Pjesme (izbor)
- Augustin Ujević – Pjesme (izbor)
- Dobriša Cesarić – Pjesme (izbor)
- Miroslav Krleža – Novele (izbor)

Književnost nakon 1945.

Bošnjački pisci i djela

- Skender Kulenović – *Soneti* (izbor), *Ponornica*
- Mak Dizdar – Pjesme (izbor)
- Abdulah Sidran – Pjesme (izbor)
- Ćamil Sijarić – Pripovijetke (izbor)
- Muhamed Kondžić - *Sužnji*
- Alija Isaković - *Taj čovjek*
- Zuko Džumhur - *Pisma iz Azije*
- Jasmina Musabegović *Skretnice*

Hrvatski pisci i djela

- Vesna Parun – Pjesme (izbor)
- Ranko Marinković - *Ruke*
- Vitomir Lukić - *Hodnici svjetloga praha* (odlomak)

Srpski pisci i djela

- Miloš Crnjanski – Pjesme (izbor)
- Danilo Kiš - *Grobnica za Borisa Davidovića* (odlomak)

Jevrejski pisci u BiH

- Isak Samokovlija – Pripovijetke (izbor)

U oblasti lirske poezije učenici treba da:

- analiziraju lirsku pjesmu i da:
- prepoznaju osjećanja izražena u pjesmi
- izraze svoj emotivni doživljaj pjesme
- analiziraju misaoni nivo pjesme;
- izraze osnovnu misao pjesme;
- odrede: temu, motive, kompoziciju, ritam, osobine pjesničkog jezika, atmosferu i raspoloženja, stilska izražajna sredstva;
- uporede pjesme iz različitih vremenskih perioda i različitih jezičko-stilskih značajki.

U oblasti epske književnosti učenici treba da:

- definiraju pojam epskih vrsta različitih po porijeklu i značajkama;
- analiziraju: pripovijetku, novelu, roman;
- odrede: vrstu romana temu, motive, kompoziciju;
- analiziraju: likove (glavne sporedne i epizodne);

uoče idejni svijet djela;
potkrepljuju citatima svoje tvrdnje;
izraze svoj doživljaj djela i svoj misaoni stav;
samostalno izlažu u obliku usmenog ili pisanog referata o pojedinim djelima;
raspravljaju o pojedinim problemima djela ili zadatim tezama.

U oblasti dramske književnosti učenici treba da:

definišu pojam građanske ili psihološke drame;
shvate suštinu dramske radnje, dramskog sukoba, oblika dramskog govora: monologa i dijaloga;
odrede kompoziciju dramskog djela;
analiziraju likove dramskog djela;
kažu svoj stav o pojedinom dramskom djelu;
samostalno izlažu u obliku usmenog ili pisanog referata o datom dramskom djelu;
raspravljaju o učeničkom izlaganju ili zadatim tezama.

U oblasti hronologije književnih zbivanja učenici treba da:

zapamte značajke književnosti i pojedinih razdoblja, predstavnike i djela.

BOSANSKI I HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
III RAZRED
(IZBORNA NASTAVA)

(3 časa sedmično -105 časova godišnje)

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

CILJEVI I ZADACI IZBORNE NASTAVE ZA III i IV RAZRED

Učenici treba da:

- se bave jezičkim i književnim sadržajima na višem nivou nego u redovnoj nastavi;
- se osposobe za samostalni kreativni pristup jezičkoj i književnoj problematici;
- se osposobe za samostalno problemsko bavljenje odabranim nastavnim sadržajima;
- razvijaju sposobnost timskog rada, shodno sklonosti prema određenim nastavnim sadržajima i načinu njihova proučavanja;
- razvijaju sposobnosti uočavanja bitnog i vrijednog u književnom djelu;
- stvaraju duhovnu potrebu za čitanjem i proširivanjem spoznaja dobijenih na izbornoj nastavi;
- ovladaju jezičkim, književnim, povijesnim i teorijskim problemima;
- stručno se bave jezikom i književnim djelom;
- steknu umijeća kritičkog promišljanja o književnim pojavama i djelima;
- razviju umijeće esejističkog pristupa književnom djelu i umijeće pisanja eseja.
- razviju govornu kulturu;
- postignu više nivo pismenog izražavanja.

Zadaci izborne nastave

Spoznavanje suštine književnosti. Poimanje smisla književnog stvaranja.

Razvijanje učeničke kreativnosti u oblasti govornih vježbi i usmenog kritičkog raspravljanja o djelu. Razvijanje sposobnosti pisanja kritičkih osvrti, rasprava i posebno eseja o pojedinim književnim pojavama, djelima i problemima.

Bavljenje literaturom o književnosti. Usvajanje potrebe za konsultiranjem književne kritike, esejistike, književnih rasprava, studija, biografija i monografija, teorije i historije književnosti, leksikona književnih pojmova i raznih rječnika.

Kompariranje književne umjetnosti i ostalih umjetničkih disciplina, posebice likovne, pozorišne i filmske umjetnosti.

Književno-znanstveno upoređivanje, posebice književnosti i povijesti, filozofije i psihologije.

Istraživačko bavljenje književnom, naučnom i jezičkom materijom.

Napomena

Zadaci koje učenici imaju u izornoj nastavi u dijelu koji se ne bavi jezičkom materijom, hronologijom književnih kretanja i pristupom književnom, lirskom, epskom i dramskom djelu, podudarni su u osnovi sa obavezama koje imaju u redovnoj nastavi jezika i književnosti u III i IV razredu, stoga ih nije potrebno posebno navoditi.

JEZIK

(15 časova)

1. Sintaksa: pojam, predmet, jedinice, odnosi među sintaksičkim jedinicama
2. Sintagma, sintagma i rečenica, vrste sintagmi
3. Rečenica, pojam rečenice, klasifikacija rečenica, gramatičko ustrojstvo rečenica, obavijesno ustrojstvo svojstva rečenice: modalnost, predikativnost, ciljna usmjerenost, diskretnost, složena rečenica, subjekat, predikat, adverbna oznaka, atribut i apozicija
4. Povijest jezika (historija): period romantizma, Bečki dogovor, austro-ugarski period, Gramatika bosanskog jezika iz 1890. godine, usporedba s aktualnom gramatikom

JEZIK U UPOTREBI

(16 časova)

Raspravljanje kao tip vezanog teksta; upotreba interpunkcijskih znakova, posebice zareza, u složenoj rečenici, pisanje negacije, sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi;

PISMENE ZADACI: pozorišna i filmska kritika; književna kritika; rasprava
(četiri pismene zadaci, pisati dva časa, ispravka dva časa)

KNJIŽEVNOST

(54 časa)

1. Romantizam u evropskoj književnosti: pojava, značajke, predstavnici i djela; motivi i teme, romantičarska osjećajnost, tip suvišnog čovjeka, odnos prema prirodi, povijesno, mistično i metafizično.
Predstavnici: Bajron, Gete, Ljermontov, Edgar Alan Po
2. Romantizam u južnoslavenskim književnostima: Kosta Herman- Narodne pjesme muslimana u B i H (Aiša Softić Antologija), I. Mažuranić, Laza Kostić
3. Realizam u evropskoj književnosti, pojava, značajke, predstavnici i djela.
Naturalizam.
Predstavnici: Balzak- "Šagrenska koža", ("Evgenija Grande"), Dostojevski - "Dvojniki", Flober - "Novembar"

4. Realizam u južnoslavenskim književnostima: A. Kovačić, S. Matavulj - pripovijetke, Nafija Sarajlić - "Teme"
(U pregledu : poezija: Šantić, Kranjčević, Bašagić)
 5. Moderna: pojava, značajke - Predstavnici: Bodler, Rilke, Vitmen, Teufik Fikret, Vidrić, Matoš, B. Stanković
 6. Savremeni roman: Hese- "Sidarta"; Kueljo –" Alkemičar"; Markes – "Ljubav u doba kolere" Tarik Ali – "U sjeni narova drveta"; Džojls – "Portret umjetnika u mladosti"; M. Jergović- " Mama Leone", M. Krleža –" Povratak Filipa Latinovića", Džemaludin Alić – "Demijurg"
- Obraditi i dva romana po izboru profesora i učenika.

TEME ZA SAMOSTALNI I GRUPNI RAD

(20 časova)

Romantični - realistički - savremeni junak romana

Odnos umjetnika prema vremenu i stvarnosti na primjeru romantičnog, realističkog i savremenog pogleda na svijet

Mistično i metafizičko u romanu

Psihološka i filozofska dimenzija u romanesknoj radnji

Jezik i stilska izražajna sredstva u poeziji romantizma i realizma

Karakteristike stila u romantičnom, realističkom i savremenom romanu

Psihologija i sudbina žene u bošnjačkoj književnosti

Pisanje eseja iz oblasti književnosti, pozorišne i filmske umjetnosti

Pisanje kritike i rasprave

Teme po izboru učenika i nastavnika

Napomena:

Teme se mogu obrađivati u usmenoj i pisanoj formi, zavisno od izabrane teme.

BOSANSKI I HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
IV RAZRED
(IZBORNA NASTAVA)

(3 časa sedmično -90 časova godišnje)

PREGLED PROGRAMSKIH SADRŽAJA

JEZIK

(15 časova)

- Orijentalizmi u djelima M. Selimovića, D. Sušića i H. Kikića
- Interpunkcija u zavisno-složenoj rečenici na primjeru djela iz izborne nastave
- Upotreba i značenje inverzije na primjerima djela iz izborne nastave
- Red riječi i afektivne vrijednosti postignute posebnim redom riječi u složenoj rečenici
- Značenjski odnosi među rečenicama (frazza, kontradikcija, tautologija, dvosmislenost)

KNJIŽEVNOST

(55 časova)

Književno djelo Meše Selimovića

- Pripovijetke (izbor); *Sjećanja; Derviš i smrt; Tvrđava; Ostrvo*

Književno djelo Derviša Sušića

- Pripovijetke (izbor); *Veliki vezir; Pobune; Posljednja ljubav Hasana Kaimije*

Književno djelo Hasana Kikića

- Pripovijetke (izbor); *Bukve; Ho-ruk;*

Književno djelo Danila Kiša

- *Čas anatomije*

Književno djelo Miroslava Krleže

- Novele (izbor); *Povratak Filipa Latinovića; Leda;*

Književno djelo Maka Dizdara

- Lirske pjesme i poeme

Savremena svjetska književnost

- M. Jursenar *Hadrijanovi memoari*
- G. Gras *Limeni doboš*
- Dž. D. Selinger *Freni i Zui*
- U. Eko *Ime ruže*
- P. Kueljo - roman po izboru

Esej

(10 časova)

- Midhat Begić
- Miroslav Krleža
- Ivo Andrić
- Skender Kulenović
- Isidora Sekulić

Pisanje esejističke radnje (za samostalni i grupni rad)

(10 časova)

- Pjesma ili uporedno više pjesama istog pjesnika (po izboru učenika i nastavnika)
- Jedna ili više pripovijetki istog pisca (po izboru učenika i nastavnika)
- Roman pisca (po izboru učenika i nastavnika)
- Književna pojava (po izboru učenika i nastavnika iz NPP)
- Problem estetske, psihološke, povijesne, ... filozofske prirode - na primjeru jednog djela ili uporedno više djela (po izboru učenika i nastavnika iz programa izborne nastave)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Stručna sprema nastavnika koji mogu izvoditi nastavu Bosanskog i hrvatskog jezika i književnosti je:

Završen filozofski fakultet odsjek za bosanski jezik i književnost, odsjek za južnoslovenske jezike i odsjek za južnoslovenske književnosti.